

## עתיד הנוכחות הצבאית האמריקאית בעיראק במוקד הדיאלוג האסטרטגי הצפוי בין המדינות

אלדד שביט

בממשל האמריקאי רואים במינויו של ראש שירותי המודיעין, מצטפא אל כאזמי, לראש ממשלת עיראק הזדמנות לשוב ולהעמיק את האחיזה האמריקאית במדינה, בניסיון לאתגר את מאמצייה של איראן לבסס בה את השפעתה. ל"דיאלוג האסטרטגי" הצפוי להתנהל בין ארצות הברית לעיראק בקרוב פוטנציאל להיות צומת ביחסים בין שתי המדינות, בין היתר מאחר שתוצאותיו עשויות להשפיע על עתיד הנוכחות הצבאית האמריקאית בעיראק. לישראל אינטרס ברור בהצלחת הדיאלוג, לאור האפשרות שנסיעה אמריקאית מעיראק תותיר את איראן ללא מתחרים משמעותיים כשחקן דומיננטי בזירה זו. מעבר לצורך לקיים שיח בנושא עם ארצות הברית, על ישראל לגלות זהירות ולקחת בחשבון כי פעולות צבאיות בעיראק עלולות לפגוע באינטרסים אמריקאים ולהשפיע על תוצאות הדיאלוג עם עיראק.

מינויו של ראש שירותי המודיעין, מצטפא אל כאזמי, לראש ממשלת עיראק במאי 2020, לאחר חודשים שקודמו בתפקיד שימש ממלא מקום, התקבל בברכה על ידי ארצות הברית. זאת, למרות שהוא נבחר בתמיכת איראן לאחר שהצליחה לסכל מינויו של מועמד אחר, שנחשב מקורב לווינגטון. הממשל האמריקאי שומר על קשר רצוף עם כאזמי, ובין היתר, התקיימו שיחות טלפון בינו לבין הנשיא דונלד טראמפ ושר החוץ מייק פומפאו (פעמיים). מיד לאחר בחירתו, הממשל האריך בחודשיים נוספים את הפטור שהוענק לעיראק להמשיך ולרכוש גז מאיראן, למרות הסנקציות האמריקאיות. עוד קודם לבחירתו של כאזמי, באפריל 2020, הכריז פומפאו כי ארצות הברית ועיראק מתכוונות לקיים "דיאלוג אסטרטגי" (הצפוי להתחיל במהלך יוני 2020) לגבי עתיד היחסים הבילטרליים בין שתי המדינות.

ברקע נמצאת שורת התפתחויות שנרשמו מאז תחילת השנה, המשפיעות על קבלת ההחלטות וההתנהלות האמריקאית בזירה העיראקית:

- **העימות האמריקאי-איראני:** גם לאחר חיסול מפקד כוח קדס קאסם סלימאני (בתחילת ינואר), המשיכה עיראק להוות זירת עימות מרכזית בין ארצות הברית לאיראן. הגורמים האמריקאים בעיראק המשיכו לספוג התקפות מצד מיליציות שיעיות המזוהות עם איראן, המתבצעות במסגרת מחויבותן לפעול להוצאת הכוחות האמריקאים מעיראק - יעד אסטרטגי מרכזי של איראן, הרואה בנסיעה האמריקאית אמצעי משמעותי לשימור ואף לחיזוק השפעתה שלה במדינה. עם זאת, בחודשים האחרונים הפגין הממשל הזהירות ונמנע ממהלכים שיביאו להידרדרות, ולמרות אזהרותיו הוא הגיב במתינות להתקפות המיליציות, גם לאחר שאלה גרמו קורבנות בנפש.
- **ערעור היציבות הפנימית בעיראק:** החודשים האחרונים התאפיינו בהתגברות אי השקט הפנימי בעיראק על רקע מחאות אלימות רחבות היקף נגד שחיתות שלטונית שהתרחשו

ברחבי המדינה ובנובמבר 2019 הביאו להתפטרות ראש הממשלה. התפרצות מגפת הקורונה הפחיתה את היקף ההפגנות, אך בה בעת הבליטה את הבעיות הכלכליות והחברתיות העמוקות שמהן סובלת עיראק. בתגובה להתקפות המיליציות השיעיות ובשל הצורך לתת מענה למגפת הקורונה, ארצות הברית ביצעה היערכות מחדש של כוחותיה במדינה, שעיקרה פינוי בסיסים קטנים וכינוס הכוחות לבסיסים גדולים. לראשונה נפרסו שתי סוללות פטריוט, שהוצבו בבסיסים האמריקניים המרכזיים בעיראק "עין אל-אסד" ובבסיס ארביל. בתוך כך, הממשל שב ותובע ממשלת עיראק לבצע רפורמות שלטוניות מקיפות, בזמן שהממשלה פועלת מול הקהילה הבינלאומית להסדיר סיוע כלכלי לעיראק. ארצות הברית עצמה הקצתה במהלך 2020 כחצי מיליארד דולר סיוע חוץ לעיראק בנוסף לסיוע הומניטרי המועבר למדינה בשנים האחרונות - יותר מ-2.5 מיליארד דולר מאז 2014.

- **פעילות דאע"ש:** גם אם ארגון "המדינה האסלאמית" לא מחזיק יותר שטחים בעיראק, איום הטרור לא נעלם ולאחרונה נראה כי הארגון הגביר את פעולותיו, תוך אימוץ טקטיקה של "פגע וברח", כשהוא מנצל את אי היציבות הפנימית במדינה ואת ההיערכות מחדש של כוחות הביטחון והתמקדותם באכיפת סגרים עקב התפשטות מגפת הקורונה. הכוחות האמריקאים בעיראק מתמקדים בעיקר בסיוע לכוחות הביטחון העיראקים (צבא ומשטרה) באימונים ואמצעים טכנולוגיים וככלל אינם מעורבים בביצוע פעילות צבאית נגד גורמי הטרור. הממשל האמריקאי דרש - ללא הצלחה עד כה - ממשלת עיראק לפעול בנחישות כדי לשלב את המיליציות השיעיות בכוחות הביטחון כדי להעמיק את השליטה על פעולותיהן. ואכן, לאחרונה היו אלה המיליציות השיעיות שביצעו פעילות מניעה נגד יעדים של דאע"ש.

לדיאלוג האסטרטגי שצפוי להתנהל בין ארצות הברית לבין עיראק בתקופה הקרובה פוטנציאל להפוך לצומת מרכזי בעתיד היחסים בין שתי המדינות. עד כה, יחסיהן התבססו על ההסכמות שנחתמו בדיאלוג הקודם שהתקיים בנובמבר 2008 והגדיר את מתווה היחסים האסטרטגיים בתחומים הביטחוניים, הכלכליים והתרבותיים, ובעיקר קבע שכל הכוחות האמריקניים יצאו בהדרגה מעיראק עד סוף שנת 2011. ואולם, לאחר שארצות הברית אכן הסיגה את מרבית כוחותיה מעיראק ב-2011 היא נכשלה ב-2014 להגיע להסכם עם ממשלת עיראק שישדר את נוכחותה הצבאית המחודשת במדינה על רקע התגברות פעילות דאע"ש. כיום, כוחותיה במדינה (בהיקף של כ-5,000 חיילים) פועלים מתוקף הזמנה של הממשלה. בחודשים האחרונים, ובעיקר לאחר חיסול סלימאני בשטח עיראק, התגבר השיח הפנים עיראקי אשר לעתיד הנוכחות האמריקאית במדינה וגברה הדרישה בקרב גורמים פוליטיים רבים להביא ליציאת הכוחות. הפרלמנט בבגדאד אף אימץ החלטה לא מחייבת, הקוראת לממשלה לדרוש את יציאת הכוחות האמריקאים.

ככלל, הממשל האמריקאי מייחס חשיבות רבה למערכת יחסיו עם עיראק ורואה בה רכיב מרכזי ביכולתו לממש את יעדיו במזרח התיכון, ובראשם העימות מול איראן, יציבות המפרץ וצמצום הסיכון של הרמת ראש מחודשת מצד דאע"ש. יתר על כן, נראה כי בראיית חלק מהגורמים הפוליטיים בווינגטון, ובראשם שר החוץ פומפאו וכן הצוות שאמון על עיראק ובעיקר שגרירה החדש של ארצות הברית בבגדאד, מינוי אל כאזימי מהווה הזדמנות אמיתית לשוב ולהעמיק את

האחיזה האמריקאית במדינה כדי להשפיע על ההתפתחויות בה. עם זאת, ברור שפרק הזמן העומד לרשותם הינו קצר, שכן בעוד כשנה מתוכננות להתקיים בחירות לפרלמנט העיראקי. מכאן החשיבות הרבה המיוחסת בווינגטון לדיאלוג האסטרטגי. למרות עניינו שלא להיגרר לעימות צבאי בעיראק, נראה כי גם הדרג הביטחוני בארצות הברית מייחס חשיבות לנוכחות הצבאית בעיראק כרכיב מרכזי ביכולתו להבטיח את האינטרסים האמריקאים במרחב המזרח התיכון.

ואולם, מנגד עומדת למבחן השאיפה של הנשיא דונלד טראמפ לקדם את צמצום הנוכחות הצבאית האמריקאית במזרח התיכון וסבירה ההנחה שלאחר שהממשל ישלים את ההסכם לנסיגת כוחותיו מאפגניסטן הוא יפעל גם להביא ליציאתם מעיראק. יתר על כן, על פי דיווחים בתקשורת העיראקית, השגריר האמריקאי עדכן בפגישה שקיים באמצע פברואר 2020 עם אחד המועמדים הקודמים לתפקיד ראש ממשלת עיראק, כי בארצות הברית ישנם לחצים להביא לנסיגת הכוחות וכי בכוונת הממשל להשלים את הנסיגה במהלך השנתיים הקרובות.

הנשיא טראמפ מאפשר בשלב זה את המשך הנוכחות הצבאית בעיראק ולפי שעה הוא ממשיך לפסוח על שני הסעיפים – בין נטייתו להוציא את הכוחות או לפעול על פי שיקולים אסטרטגיים הגורסים שיש לשמר נוכחות אמריקאית צבאית בעיראק. גם ההנהגה העיראקית, למרות הקריאות לסיים את הנוכחות האמריקאית, ניצבת בפני דילמה בין ההבנה שנוכחות אמריקאית הנה בעלת חשיבות ליכולתה להתמודד עם איומי הטרור ואולי אף לאזן את נחישותה של איראן להעמיק את השפעתה במדינה, לבין הרגשות הלאומיים, שמנעו גם בעבר גיבוש הסכמות בנושא עם ארצות הברית.

נראה כי תוצאותיו של הדיאלוג האסטרטגי בין ארצות הברית לבין עיראק, ויתכן גם עתיד הנוכחות הצבאית האמריקאית במדינה, יגזרו ממידת יכולתן של שתי המדינות להתגבר על עכבות רגשיות ומעשיות, הפוערות כיום פער בין האינטרסים שלהן. סביר כי לפחות בהיבט המעשי, נקודות המבחן מבחינתה של ארצות הברית תהיינה בראש ובראשונה נכונותה של עיראק לנקוט צעדים קונקרטיים שיבטיחו את האינטרסים האמריקאים בעיראק, בדגש על הכוחות האמריקאים ובכלל זאת היכולת לשלב את המיליציות השיעיות במסגרת כוחות הביטחון של המדינה ובעיקר לשלוט במהלכיהן; ובנוסף צעדים שעיראק תנקוט כדי לבסס את עצמאותה מול מאמצי איראן להגברת השפעתה במדינה. זאת, בנוסף לאימוץ רפורמות פוליטיות שיגבירו את היציבות.

מבחינת ישראל - להחלטותיה של ארצות הברית אשר לעתיד קשריה עם עיראק, ובעיקר בהתייחס לנוכחות הצבאית בה, תהייה השפעה ישירה על אינטרסים של ישראל. ובעיקר, נסיגה אמריקאית מעיראק, שהנה יעד אסטרטגי עבור איראן, תותיר אותה שם כשחקן דומיננטי, בעל השפעה צבאית (באמצעות המיליציות), פוליטית וכלכלית ללא מתחרים משמעותיים. על רקע זה, לישראל אינטרס ברור בהצלחת הדיאלוג. גם אם יתברר שהכיוון הוא יציאת הכוחות האמריקאים, חשוב לפעול כדי לנסות ולקדם השקעות כלכליות בעיראק מצד מדינות המפרץ, ובראשן ערב הסעודית, כדי לאפשר איזון מסוים לנוכחות האיראנית. בכל מקרה, מעבר לצורך לקיים דיאלוג בנושא עם ארצות הברית, על ישראל לגלות זהירות ולקחת בחשבון כי פעולות צבאיות בעיראק עלולות לפגוע באינטרסים אמריקאים ולהשפיע על תוצאות הדיאלוג עם עיראק.